

Michel de Montaigne, leren van de wereld

De start van een reis door
onderwijsvernieuwend Nederland

Ooit stond Piet Post, columnist, interim schoolleider en adviseur, zelf aan de wieg van een vernieuwende voortgezet onderwijschool. Dit schooljaar reist hij voor Van Twaalf tot Achttien door Nederland, en stelt zich de vraag: hoe staat het er voor met onderwijsvernieuwing in ons land?

TEKST PIET POST

Hier was het dus. Meer dan vier eeuwen geleden woonde hier mijn held, teruggetrokken in de vertrekken van de toren, uitkijkend over de velden, de wijngaarden, de bossen. En ondertussen dicteerde hij zijn *essays* aan zijn secretaris, gedachten over liefde, vriendschap, oorlog en vrede, de menselijke beperkingen, de politiek. Het woord essay danken we aan hem. Ik probeer maar wat, zei hij, en ik begin bij mijn eigen persoon omdat dat uiteindelijk het enige is waar ik echt iets over kan zeggen. En zo schreef hij ook over onderwijs. Dat je moet aansluiten bij het kind en moet zoeken naar zijn leerwens. Dat je naast aandacht voor kennis ook aandacht moet hebben voor competenties. Dat het waardevol is om kennis te verwerven maar in de eerste plaats om een goed mens te worden.

Op de ideeën van Michel de Montaigne, ridder van groot formaat, bouwde ik ooit een school, meer dan een decennium geleden inmiddels. Misschien was het qua werk de mooiste tijd van mijn leven, ik denk er nog steeds met veel plezier aan terug. In die school heb ik unieke dingen gezien, samenwerking tussen mensen die zijn weerga niet kent. Onderwijsvernieuwing was het, we zochten samen naar sleutels om onderwijs mooier, beter, effectiever te maken. En hindernissen schopten we vrijmoedig aan de kant. Op onze weg terug naar Bordeaux door de eindeloze wijngaarden, een paar flessen Chateau de Montaigne in de achterbak, vertel ik er mijn metgezel over.

Ik vertel haar over de dag na de dood van Prins Claus. Hoe ik op school kwam en buiten al een docent tegen kwam die mij vroeg wat wij met deze bijzondere gebeurtenis gingen doen. Hoe ik hakkelde dat we een vlag zouden kunnen kopen en die halfstok zouden hangen. Hoe hij met een verontwaardigd gebaar in de

verte wees en vroeg of ik wel wist dat het torenspitsje dat je daar kon zien, van de toren van de Nieuwe Kerk in Delft was, de kerk waar Claus over een paar dagen zou worden bijgezet. 'Daar moeten we iets mee doen,' zei hij. 'Piet, dat is nu *leren van jezelf, leren met elkaar, leren in de wereld*.' In die woorden had ik de gedachten van Montaigne samengevat. Ik kreeg ze nu om mijn oren, op een oktoberdag in 2002.

Twee uur later zaten we samen in de personeelskamer. Het hele team zat er. De ideeën buitelden over elkaar. In twintig minuten kwam een projectdag tot stand. Op de dag dat Claus begraven werd, stonden we met alle leerlingen langs de kant van de route om de begrafenisstoet te zien. We hadden met ze gesproken over hoe je je bij zoiets gedraagt. Terug op school werd in groepen gesproken over verlies. Het ging over opa's, ouders, mensen ver weg en dicht bij, over konijnen ook en goudvissen. Er werd gehuild, gelachen, getroost, geknuffeld. Alle kinderen maakten een gedicht over rouw. Er werd bij getekend en geknutseld. Later die dag werd een bundel aangeboden op Paleis Huis Ten Bosch door een delegatie van kinderen. Zo gaven we indrukwekkend onderwijs vorm. We werkten in projecten waarvoor we het rooster aan de kant zetten, we gingen de wereld in maar haalden haar ook de school in in de vorm van toneelspelers, trommelaars, transseksuelen, topsporters. De school daverde van het onderwijs.

Ouders bleken een lastige partner in onderwijsvernieuwing. Veel vaders en moeders kiezen een school voor hun kind op basis van hun eigen ervaring als leerling. Dat is in het algemeen slecht geëvalueerde ervaring. Als volwassenen nadenken over hun schoolperiode liggen de vragen rond effectiviteit vaak niet

Kamer van Montaigne, foto Moleclat

Michel de Montaigne

Werkkamer, foto Codex

‘Daar moeten we iets mee doen,’ zei hij. ‘Piet, dat is nu leren van jezelf, leren met elkaar, leren in de wereld.’

bovenop. Meestal is de beleving van die schooltijd waarin ze opgroeiden, zelfstandig werden, hun eerste liefde hadden, et cetera, bepalend. ‘Dat was een mooie tijd,’ klinkt het dan weemoedig. Zo lopen veel ouders op een open dag door een school met hun kind. De vraag of ze er wat hebben geleerd en of ze er wel de goede dingen hebben geleerd, hebben ze dikwijls nooit gesteld. Ook scholen stellen die vragen maar zelden aan hun oud leerlingen.

Bij het Montaigne Lyceum besloten we om op voorlichtingsavonden van de ouders leerlingengroepen te maken en ze met een Montaigne-opdracht aan het werk te zetten. Pas als ze op hun eigen leerervaringen hadden gereflecteerd vertelden we ze over de werkwijze van de school. Het was interessant om te zien hoeveel enthousiasme de opdrachten genereerden. Mensen die elkaar totaal niet kenden wisselden geestdriftig elders verworven kennis uit. *Leren van jezelf, leren met elkaar, leren van de wereld*, je zag het gebeuren. Dat ze de computers mochten gebruiken, zeiden we ook. In tegenstelling tot hun kroost duurde het vaak lang voordat ze daar achter kropen en eens wat antwoorden op de gestelde vragen op het internet opzochten.

In die tijd waren er links en rechts vernieuwingsinitiatieven. Soms gedwongen door neerwaartse ontwikkelingen in de leerlingenaantallen zochten scholen naar alternatieven voor hun onderwijsaanbod. En er waren revolutionairen die op basis van Amerikaanse ideeën het onderwijs probeerden te veranderen. Het ene na het andere praatprogramma werd gevuld met de pogingen van *Iederwijs* om kinderen te laten leren op basis van een zelf gekozen programma. We zien een kind dat dagenlang op de schommel zit. Zijn geest is nog niet toe aan leren lezen, zegt de juf, omdat zijn lichaam eerst nog wat moet schommelen.

Op het Montaigne Lyceum moeten we steeds vertellen dat er bij ons alleen maar wordt geschommeld als dat in *ons* programma zit. ‘Deze school is geen supermarkt,’ zeggen we. Tegenbeweging komt er ook, bijvoorbeeld in de vorm van een docentenvereniging die al die nieuwe fratsen het liefst meteen ziet stoppen. Docenten hebben het al moeilijk genoeg met die vrijgevochten leerlingen van tegenwoordig. Laat die maar gewoon rustig in rijtjes in de klas zitten, anders komt er niets van terecht. Montaignenaren noemen dat laatzinnig een busopstelling.

En in 2008 is er de politiek die bij monde van de commissie Dijsselbloem uitspreekt dat de overheid haar kernverantwoordelijkheid met betrekking tot het onderwijs, die voor de kwaliteit namelijk, schromelijk heeft verwaarloosd. Stelselwijzigingen rond de invoering van het vmbo, de tweede fase en de basisvorming hebben geleid tot risico’s voor kwetsbare groepen kinderen. Dat moet maar niet weer. Na het verschijnen van het rapport neemt de politiek afstand van onderwijsvernieuwing. Met de vorming en opvoeding van kinderen nemen we geen risico’s, daar wordt niet mee geëxperimenteerd. Als de experimenteerimte in de medische wereld de afgelopen eeuwen zo laag was geweest als politici nu toestaan voor het onderwijs waren we nu nog aan het aderen, schamperen wij in de personeelskamer van het Montaigne Lyceum, in het nieuwe gebouw inmiddels met heuse leerdomeinen.

Op een pleintje in Bordeaux drinken we een kopje cappuccino. Hoe staat het er nu voor met onze onderwijsvernieuwing? Zijn er nog revolutionairen? Waar lopen ze tegen aan, wat zijn hun successen, welke hindernissen vinden ze op hun pad?

Daar op het terras in Bordeaux wordt het idee geboren van een reis. Een reis door Nederland langs de scholen waar het gebeurt, waar docenten zoeken naar het beste onderwijs en naar nieuwe vormen die beter passen bij de wereld van vandaag, bij de kinderen van vandaag. Ik wil praten met de leerlingen en vragen wat ze er van merken, wat ze er van vinden, wat ze er van leren. Ik wil praten met hun docenten, waarom ze het doen, hoeveel moeite het ze kost of waarom ze er mee gestopt zijn. En ik wil de schoolleiders spreken die stimuleren, aanmoedigen, inspireren. Wat beweegt ze? En hoe zit de politiek er tegenwoordig in? En de onderwijsinspectie?

Dit is de eerste van een reeks artikelen die samen een uitwisselplatform vormen, waarop mensen reageren, waarover mensen het hebben omdat ze het heel anders zien of ongeveer net zo. Dat inderdaad het voortgezet onderwijs eindelijk eens moet vernieuwen omdat het alom misbruikte woord *maatwerk* niets anders is dan een schaamlap. Of dat het juist niet moet omdat er prima oerdegelijke scholen zijn met uitstekende examenresultaten waar in al die jaren niets anders is veranderd dan de hoogte van het meubilair omdat kinderen nu eenmaal groter zijn dan veertig jaar geleden. Waarom zou het onderwijs in godsnaam anders moeten?

Ik kijk omhoog naar de gasbrander die het terras verwarmt en zie op de muur daarboven het straatnaambordje. We zitten in de Rue de Montaigne. ●

► **Piet Post werkt als interim manager en consultant in het (voortgezet) onderwijs. Reacties? Stuur ze naar ph.post@telfort.nl**